

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

פנחס תשע"ב

פרשת שבוע

חוק פנחס או חוק טל?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פנחס בן אלעזר הכהן היה בן שבט לוי, שנתכהן בתחילת פרשתנו בכהונת עולם.
וז"ל הכתוב:

"וְהִיָּתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנָּה עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיוּ וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר כ"ה יג).
משמעות ברכה זו היא, כי לעולם ברית המחדל של בחירת הכהן הגדול תהיה מישהו מזרעו של פנחס.
שכרו הגדול של פנחס הוא על המעשה המתואר בסוף פרשת בלק:

"וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקֶּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ" (שם, שם ז).
ברגע של משבר ידע פנחס איך אווזזים בכלי נשק, ברומח ולהשתמש בו.

גם בפרשה הבאה מתייצב פנחס הלוי הכהן בראש הלוחמים. משה שלח שנים עשר אלף נציגים של כל עם ישראל, להלחם במדיינים, בראשם הוא מעמיד את פינחס.
וז"ל הכתוב:

"וַיִּקֶּם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תְּאֵסֵף אֶל עַמִּיךָ: ... הִחְלָצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצַבָּא וַיְהִי עַל מִדְיָן לַחַת נִקְמַת יִקְנֹךְ בְּמִדְיָן:
... וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלָּף לַמִּטָּה לְצַבָּא אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן לְצַבָּא וְכֹלֵי הַקָּדָשׁ וְחֻצְצֹרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ"

(שם ל"א ב-ו).

זו הייתה דרכו של עם ישראל לאורך כל הדורות. חייליו של יהושע בן נון אחזו בחרב ונלחמו על שחרור הארץ, יחד עם זאת נתבעו על לימוד התורה. חייליו של דוד ידעו לחגור את חרבים, כדי להגן על אחיהם וידעו גם לחגור את חרבים להלחם במלחמתה של תורה (עיינו מגילה יד ע"א). כך גם תלמידיו של רבי עקיבא, לוחמיו של בר כוכבא, הלוחמים על עצמאות ישראל. כך גם נפסק להלכה, כי לכתחילה דווקא יראי השמים, העוסקים תדיר בתורה הם הראשונים להתגייס, הירא ורך הלבב מעברות שבידו משוחרר ממלחמות (רשות) (עיינו סוטה מג ע"ב, ברמב"ם פ"ז מהלכות מלכים ונושאי הכלים שם). גם בימינו אנשי ישיבות ההסדר והמכינות, מתייצבים כנדרש וכיאות בראש הלוחמים ומקדשים שם שמים ברבים. מניסיונו רב השנים מוכח, שרמתם התורנית איננה נפגעת והם יכולים לשמש גם כחד החניית של גדולי התורה בני גילם. בימים אלה שהפולמוס הציבורי בעניין חוק טל עולה לדיון, חובה עלינו לקרא לידידינו ושותפינו, ראשי עולם התורה החרדים:

נצלו את ההזדמנות! דווקא היום, אם תבואו מתוך גישה של שותפות, תצליחו לגייס תמיכה ציבורית רחבה ביותר, שתכיר בחשיבות לימוד התורה בעם ישראל, תִּקְבְּעַ אֹתוֹ בחוק המדינה ולא רק באיזשהו "סטטוס קוו" ו/או אילוצים קואליציוניים! מאידך, תעזרו לכל מי שאיננו מסוגל ללמוד תורה יומם ולילה, לקיים את חובותיו כלפי עצמו, כלפי משפחתו וכלפי עמו ומדינתו. קבלו החלטה, שכל מי שאין לו סיכוי להיות בשורה הראשונה של ההנהגה התורנית, אחרי כמה שנים בישיבה הגבוהה, ישרת שירות צבאי, ילמד מקצוע ויקבע עתים לתורה.

הבה נתפלל כי גם מחלוקת זו תמצא את פתרונה בדרכי נועם,
מתוך כבוד הדדי ועל בסיס ההכרה בחשיבות הרמה הרוחנית של עם ישראל לכל שדרותיו.

לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג ז"ל	לע"נ אהרון (רוני) צדיק ז"ל בן יחזקאל וחנה הי"ו נלבי"ע ז"ך בתמוז	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט
---	--	--	--

ERETZ HEMDAH
2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

"לא הבנתי על מה חתמתי"

קטע מפסק הדין בתיק 70073 בהרכב הרב משה ארנרייך - אב"ד, הרב הרב דניאל כ"ץ והרב סיני לוי

אחת הטענות הנשמעות בבית הדין היא, שאומנם חתמתי על החוזה בו יש תנאי כזה או אחר לרעתי, אך החוזה אינו מחייב אותי, משום שלא ידעתי על מה חתמתי.

שו"ע ורמ"א – לא ניתן לטעון לא הבנתי

השו"ע (חוי"מ סא, יג) פוסק:

מי שטען על כתובת אשתו שהיה עם הארץ ולא הבין כשקרא החזן הכתובה והתנאים, אין שומעין לו. הגה: וה"ה בשאר דקדוקים שיש לדקדק מן השטר, ולא אמרינן דהאי גברא לא דקדק כל כך, וכמו שנתבאר בסמוך (בית יוסף בשם ריב"ש סימן ת"פ). וחזר על כך בעוד מקומות (שו"ע חוי"מ סח, ב; מה"ג, וכן הוא גם ברמ"א (אה"ע סו, יג):

הגה: ולכן עם הארץ שבא לגרש, ואמר אח"כ שלא הבין מה שהיה כתוב בתנאים או בכתובתה, אינו נאמן דודאי העדים לא חתמו מה שלא העידו בפניו תחלה על פה (תשובת הרשב"א סי' תרכ"ט).

הכרעת השו"ע והרמ"א ברורה היא ומשמעותה שאדם שחתם על שטר מחויב בכל הנאמר בו ואינו יכול לטעון שלא הבין או לא התכוון לכל מה שנאמר בשטר.

מקור ההלכה – תשובות הרשב"א

אך מכיוון שהבסיס להכרעה זו הוא בתשובות הרשב"א המצויינות ברמ"א (א, תרכט) ובעיון בדברים מתברר שבשיטת הרשב"א יש מבוכה וסתירה בין תשובות שונות, עלינו להרחיב בכך.

הרשב"א בתשובה זו כותב:

נשאל ביהודי עם הארץ שבא לגרש את אשתו ואמרו לו בית דין שיפרע לה כתובתה. ואמר שלא הבין כשקרא החזן הכתובה והמתני ולא הבין התנאי. ואמר כי שאלו את פי הרב רבי מאיר ז"ל. והשיב דשומעין לו. והוא אומר דאין שומעין לו דחזקה שהעידו עדים בעל פה ועל פיו חתמו בו. ואם אין אתה אומר כן לא הנחת חיוב לעמי הארץ ולא על הנשים דכולן יטענו כן. ואין אלו אלא דברי תמה. אבל מה אעשה שכבר הורה זקן יושב בישיבה חכם עם איש שיבה. דהיינו לדעת רבינו מאיר טענת "לא הבנתי" מתקבלת, והרשב"א חולק מסברה שכל אדם יטען כך ולא יהיה תוקף לאף שטר אך מסיים "כבר הורה זקן". הבית יוסף (אה"ע סו) כותב על כך:

ואיני יודע למה נחבא אל הכלים משום דחזא גברא כיון דתיובתא לא חזא ולענין הלכה נראה לי כדברי הרשב"א משום דאם לא כן לא שבקת חיי דכל עמי הארץ יאמרו כן.

אך למרות דברי הבית יוסף נראה שהרשב"א לא הכריע כך למעשה וכן הוא כותב בתשובה אחרת (א, אלף קנו) לגבי נוסח כתובה שמניסוחו עלה שקרקע מסוימת אינה שייכת לכלה:

ועוד שטענה יפה היא במה שאמרה שלא הבינה בכך ולא שמעה ואנן סהדי שאין כלה מרגשת במה שכתב בכתובתה. ובכיוצא בדברים אלו סומכת היא בכך על אחרים.

אמנם במקום אחר (שו"ת הרשב"א חלק ה, רכח הובא בב"י חוי"מ קמז) כותב הרשב"א שדעתו הלכה למעשה כפי אותה הסברה שהעלה בתחילה:

גם מה שטען ראובן: שלא הבין על מה שנתחייב, ועל מה נשבע, אין שומעין לו, שאין העדים חותמים על מה שלא הבינוהו הם, ועדות העדים מכחישתו. שאם אתה אומר כן, אין לך מתחייב בשטר, וכל אחד יטעון כן. סוף דבר מצד זה אין בדבריו כלום, ואין ראייה להאריך בדבר זה.

וכן בעוד מקום (המיוחסות סימן עז נפסק בשו"ע מה"ג) לגבי החותם על שטר בשפה שלא הבין:

וכ"ש הכא, שסומך על אחרים. אף על פי שאינו יודע מה שכתבו עליו. ולא חשש לקרותו, וחתם בחותם ידו. שהוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שכתוב בו. והרי הוא חייב בכל אותו חיוב, אף על פי שלא לוח...

בתשובה זו, אומר הרשב"א יסוד חדש. שכן, בתשובות לעיל, ניתן היה להבין שהבסיס לחיוב הוא ההנחה העובדתית שהחותם הבין את אשר חתם עליו. לעומת זאת, בתשובה זו אומר הרשב"א שאם הסכים להתחייב ולחתום על מסמך שלא הבין בהסתמך על כך שסמך על אחרים – הרי הסכים להתחייב בכל אשר כתוב בשטר.

יש מי שסובר שהרשב"א חזר בו, וכך כותב בשו"ת דבר משה (ב, סט מובא בפד"ר ט עמ' 160 וצויין שם בטעות נב) וביאר שמכיוון ש"כבר הורה זקן" חזר מסברתו, אלא שניתן לומר גם להיפך שבהמשך חזר בו והורה כסברתו הוא, וכך כותב בשו"ת יביע אומר (ג, אה"ע יג) אם קשה להכריע בנקודה זו איזו הכרעה קדמה.

יישוב הסתירה בתשובות הרשב"א

בכנסת הגדולה (חו"מ קמז, הגהות ב"י אות ח) הציע ליישב בין תשובות הרשב"א בשני אופנים :

[1] ויראה לי דשאני נדון דסי' תרכ"ט שהוא עיקר החיוב והתנאים ומסתמא העדים לא חתמו על השטר אם לא עפ"י המתחייב, אבל בתשו' זו אין ההפרש בעיקר החיוב והתנאים אלא במצרים (=בגבולות) ובהא איכא למימר שלא הרגישה בכך בכיוצא לדברים אלו, וכמו שמראין דברי הרשב"א ז"ל. ולפי"ז גם באיש עם הארץ אם אין ההפרש בעיקר החיוב והתנאים נאמן. וקרוב לזה מצאתי למהר"ש הלוי חי"ד סי' י"ד.

[2] ועוד אפשר דלא כתב הרשב"א ז"ל דטענה יפה היא אלא דוקא בכלה דאנן סהדי דאינה מרגשת במ"ש בכתובה, אבל בעם הארץ או בשאר נשים שאינם כלות אינם נאמנים, ולפי זה כל שאינה כלה לא מיבעיא בעם הארץ אלא אפי' באשה אין שומעים לה...

דהיינו :

א. לפי ההסבר הראשון, יש הבדל בין דברים שהם עיקר ההתחייבות לבין דברים שנלווים לעיקר ההתחייבות ששטר בדרך אגב ועליהם יכול החותם לטעון שלא הבין אותם וממילא לא התכוון אליהם ונאמן על כך.
ב. תלוי במי מדובר, לגבי כלה "אנן סהדי" שאינה מבינה את הנאמר בכתובה ועל כן לא התכוונה לנאמר בה. ראה בשו"ת מהר"ש לניאדו החדשות יח שהסכים לחילוקים, ובשו"ת גינת ורדים אה"ע ד, יד שקיבל את החילוק השני (ראה עוד במאמרו של הרב אליהו גורפינקל במשפטי ארץ ב עמ' 299 ואילך).
לפי חילוקים אלו נראה שבמקרה דידן שמדובר בתנאי עיקרי של החוזה ואין עומדת בפנינו "כלה" ואין "אנן סהדי" אחר שהחותם לא הבין את השטר, הרי שלדעת הרשב"א שנפסקה להלכה אין הנתבע יכול לטעון שלא הבין את השטר.

חתימת המתחייב על השטר

מלבד זאת במקרה דידן הנתבע חתם בעצמו על החוזה, ועל כך כותב ר"ב אשכנזי (בתשובותיו סימן כד) שבמקרה כזה גם רבינו מאיר יודה שהוא אינו יכול לטעון שלא הבין :

איכא למימר דעד כאן לא קאמר אלא בכתובה דעדים הוא דקא מחייבי ליה ואפשר שהעדים חשבו שהיה מבין מה שקראו לפניו ולכך לא הודיעוהו בעל פה אבל כשהוא בעצמו חותם ועל חתימתו אכן מחייבין ליה הא ודאי דחזקה הוא דלא חתים עד שידע מאי דאכתיב עליה אי נמי דגמר בדעתיה להתחייב בכל הכתוב עליו...

הרי"א גולדשמידט (פד"ר א עמ' 294) שהביא את דבריו והסכים להם, הסביר את כוונת ר"ב אשכנזי :

הרי שבחותם בעצמו אין שומעין, לכל הדעות, לטענה "לא הבנתי", משני טעמים, א': חזקה שאין אדם חותם אלא אם כן ידוע לו על מה הוא חותם. ולפי טעם זה אם תהיינה הוכחות שהחותם לא ידע על מה הוא חותם, הרי נופלת החזקה והחתימה בטלה; ב': כלל הוא שכל הסומך על מישהו, נותן אימון בו ועושה פעולה על פיו, הרי הפעולה מחייבת אותו כאילו הוא עושה אותה על ידיעתו ודעתו שלו בעצמו... מחדש הרמב"ן שכך הוא גם לענין הודאה והתחייבות על ידי חתימה, אם החותם לא ידע על מה הוא חותם, וברור לנו שאינו יודע את שפת השטר, וגם ברור שלא הסבירו לו לפני החתימה את תוכן השטר, אלא שסמך על הסופר או מישהו אחר שהגיש לו לחתום, ועל פיו הוא חתם, הרי קבל עליו על כל מה שחתם על פי איש אימונו, ורואים כאילו הודה והתחייב בידיעה על כל החתום.

דהיינו, הבעיות במקרה של חתימת עדים הן: האם המתחייב התכוון לאמור בשטר והאם הוא נאמן בטענתו שלא התכוון. במקרה של חתימת האדם עצמו על השטר הרי שברור שהתכוון לשטר זה שעליו חתם וכן אם הוא סומך על אדם אחר קיימות אותן חזקות שקיבל על עצמו את החתימה לפי שסמך על מי שהתייעץ עמו.

לפי דברים אלו ברור שבמקרה דידן הנתבע קיבל את השטר וחתם עליו אין לו טענה על כך שלא הבין את הנאמר בו.

שטר מצד אחד

אציין כאן סברה נוספת שהועלתה בפוסקים ולפיה יש לנתבע טענה טובה. ר"א שרמן בפס"ד (תחומין ח עמ' 164) מציין לדברי המהרי"א ענין (תלמיד קצות החושן, בתשובותיו סימן מט) שאדם שסמך על בעל דינו שהביא את השטר יכול לטעון שלא ידע מה בדיוק היה כתוב שם, ולפיכך הרי"א שרמן פטר אדם שחתם מול הבנק מלעמוד בתנאים החתומים על השטר.

אמנם המעיין בתשובה (המצוטטת במאמרו של ר"א גורפינקל) יגלה שמדובר באדם עיוור שסמך על בעל דינו שהביא את השטר, אך מנין לנו שאדם רגיל שיכול לקרא ולברר, אף אם סמך על בעל דינו ייפטר בכך? ואילו נבחן דבר זה בסברה אין מקום לחילוק זה ואינו יכול להתקבל. דבריו של הרשב"א על כך שלא יהיה קיום לדיני ממונות עם תתקבל טענת "לא הבנתי" יפים גם מול טענה זו.

לסיכום, הכרעת הרשב"א לפי הבנת הפוסקים, וכן דעת השו"ע ורמ"א לחייב אדם רגיל החותם על שטר בכל הנאמר בשטר, ושלא לקבל טענת "לא הבנתי". בוודאי הדברים אמורים לגבי דברים שהם גופו של שטר ממש. טענת "לא הבנתי" עשויה להתקבל רק במצבים חריגים בהם "אנן סהדי" שהמתחייב לא הבין את אשר חתם עליו, וגם יש להניח שלא הסכים לחייב עצמו למרות שהסתמך על אחרים.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Paris, France

פריז, צרפת

תשרי, ה'תשנ"ז

נשיאת קטן היודע ללכת במקום שאין עירוב

שאלה

האם מותר לשאת על הידיים קטן היודע ללכת, חי נושא את עצמו, במקרה ויצאה משפחה לטיול בשבת בתוך העיר ולאחר זמן נתעייף הקטן ומסרב להמשיך ללכת רגלי.

תשובה

אסור לכתחילה לשאת קטן, אף שיודע ללכת, אפילו בכרמלית¹.
על ידי גוי מותר לנושאו בכרמלית², ובקטן היודע ללכת אפשר להקל (לנושאו על ידי גוי) גם ברה"ר לצורך מצוה³.
אם באמצע הדרך נתעייף הקטן ומצטער להמשיך ללכת מותר לנושאו גם על ידי ישראל, בכרמלית⁴.

¹ שבת (קכח ע"ב) ושו"ע או"ח (סי' שח סעי' מא).
² "משנה ברורה" (שם, ס"ק קנד) "... ויש מהמון שנכשלים בזה שנושאים קטנים על כתפיהם, וטעותם הוא מפני שהקטן יכול לילך בעצמו, ושגגה היא דאסור דרבנן יש בכל אופן [דלא אמרו "חי נושא את עצמו" אלא לפוטרו מחטאת] ואפילו בכרמלית".
³ "ב"חכמת שלמה" (או"ח ס' שח) התיר לשאת בשבת קטן שאינו יכול לילך ברגליו במקום שאין עירוב, לומר קדיש שהוצאה כעין זו לומר קדיש הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דלרוב הפוסקים הוי דרבנן, ובכרמלית חשיב שבות דשבות במקום מצוה, דמותר. ואף שב"אגרות משה" (או"ח ח"ד ס' צא) פקפק בהיתר זה, מכל מקום על ידי גוי ובקטן היודע ללכת הוי ודאי שבות דשבות, ובמקום מצוה יש להתיר. וראה עוד בשו"ת "במראה הבזק" (חי"ג תשובה לו).
⁴ כך פסקו ב"אגרות משה" שם, וב"ציץ אליעזר" (חי"ג ס' לב).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

